

“selvrefleksive” proces i samfundet – ikke kun om Jesu-liv-fortolkningens historie, men frem for alt også om eksegesens nutid og fremtid. Hvorfor det?

Jeg vil referere to aspekter, som ikke kun nævnes i forbifarten hos Müller. For det første er det ikke tilfældigt, at Müller taler om *Jesu-liv-litteratur* og ikke om “Jesu-liv-forskning”, som Schweitzer gjorde det. Müller selv nævner implicit grunden: Ud over Børge Diderichsen har ingen universitetsansatte fageksegeter fremstillet “den historiske Jesus” i bogform. Jesu-liv-litteraturen efter Diderichsen blev skrevet af præster (fx Niels Nøjgaard), lærere (fx Ebbe Gudmand-Høyer), journalister og forfattere (fx Erik Nørgaard), men ikke af videnskabelige eksegeter. Det faktum fortæller ganske vist meget om samfundets interesse i at skrive om religiøse, fx nytestamentlige emner. Men det må også fortælle meget om situationen i den eksegetiske basisforskning – i hvert fald indtil Per Bilde for nylig har forandret denne situation med sin vigtige bog *Den historiske Jesus*, som udkom kort efter Müllers fremstilling 2008, men uafhængigt af Müllers situationsanalyse.

For det andet konstaterer Müller, at det ikke var selvstændighed, der karakteriserede Jesu-liv-litteraturen i Danmark, der på nær enkelte undtagelser derfor heller ikke opnåede udbredelse i udlandet. Så må datidens Jesu-liv-litteratur i stedet give et billede af, hvad der skete (eller ikke skete) med den (historiske) Jesus i Danmark: Blev debatten om den historiske Jesus i virkeligheden vigtigere i det offentlige eller kirkelige rum end blandt eksegeter på universitetet?

På den ene side kunne det være en fordel, fordi man dermed ikke er endt i de aporier, som Schweitzer i sit tilbageblik fremhævede som et problematisk resultat af den historisk-akademiske Jesus-forskning. På den anden side, kunne man godt ønske sig, at Danmark udbyggede sit fagvidenskabelige bidrag ikke kun til den internationale Jesus-forskning, men til eksegesen generelt – ved fx at betragte faget på universitetet som en teologisk basis-opgave.

Eve-Marie Becker

Morten Thing

De russiske jøder i København 1882-1943. København: Gyldendals forlag 2008, 656 s. ill. Kr. 399 (vejl.).

I årene 1882-1914 ankom 10.000-12.000 russiske jøder til Danmark på flugt fra forfølgelser, myrderier, antijødiske love, elendige sociale forhold, angst for militærtjeneste i den japansk-russiske krig. Langt de fleste rejste efter kortere eller længere tid videre til USA, England og andre lande, men omkring 3.000 blev i København. Det er deres historie, som forfatteren, dr.phil. og forskningsbibliotekar, her beskriver. Bogen falder i tre dele. I første del (1882-1920) behandles den betydning, som det officielle Danmarks modtagelse af jøderne havde for lovgivningen og holdningen til de fremmede. Lige så vigtig, og på flere måder skæbnesvanger, blev reaktionen i det etablerede danske jødiske samfund. Her så mange på indvandrerne med stor skepsis og afstandtagen, medens andre udførte et enormt hjælpearbejde. De

russiske jøder afveg på mange måder fra det danske jødiske samfund. De var alle fattige, de havde en anden religiøs praksis og ville til at begynde med ikke komme i synagogen i Krystalgade, men skabte deres egne synagoger. De fleste var socialister, og de talte forskellige dialekter af jiddisch, medens de københavnske jøder var dansktalende. Faktisk mente de russiske jøder om dem, at de på det nærmeste var helt assimilerede.

Forf. beskriver indgående det jiddische miljø, som nu blev dannet med læsestuer, aviser, tidsskrifter, talrige foreninger, aktiviteterne indenfor musik, teater, sport, og hertil kom de faglige og politiske engagementer. I anden del, "Måder, hvorpå man taler om jøder", behandler forf. i et spændende indledningskapitel "de kulturelle koder" og derefter antibrandesianismen, som førtes frem af forfattere, som selv følte sig som outsiders i den københavnske elite. Derefter behandles "det jødiske" i skønlitteraturen – hos mænd som bl.a. Henrik Pontoppidan, Martin Andersen Nexø, Kaj Munk o.a. – og til sidst antisemitismen fra begyndelsen af 1920'erne. I tredje del behandles tiden 1920-1943. Her bringes igen statistiske oplysninger, forholdet mellem de russiske jøder og Mosaisk Troessamfund, der redegøres for de mange kulturelle aktiviteter og slutes med en ekskurs om forfatteren Pinches Welner.

De russiske jøder oplevede et skæbnefællesskab med dem under nazisternes jødeaktion i 1943, men erfarede også, at de danske, som deltog i redningsaktionen, ikke skelnede mellem dem og de "gamle" danske jøder ("vikingejøderne"). Efterhånden integreredes de helt som dem. Den jiddische kultur og sproget uddøde i løbet af 1960'erne. Flertallet af den nuværende mosaiske menighed udgøres af de russiske jødernes efterkommere.

Forf. er en af de få herhjemme, som behersker jiddisch, og det har betydet, at han her har kunnet åbne for os i hundredvis af kildetekster, som ellers ville være forblevet tavse. Der er tale om en kraftpræstation, som bygger på arkivalier fra København, New York, Jerusalem og på store mængder af aviser, tidsskrifter, pjecer o.a. Fremstillingen er logisk og klart opbygget, letlæselig og forsynet med et væld af billeder af enkeltpersoner, familier, foreninger, teateropførelser, sangkor osv. Den afsluttende store bibliografi og de mange noter giver interesserede rige muligheder for at gå videre og fordybe sig i enkelte emner. Bogen er og vil forblive at være standardværket om de russiske jøder i København i de nævnte år.

Martin Schwarz Lausten

C.C. Jessen

Biskop i grænselandet. Theodor Kaftan 1847-1932. Historisk Samfund for Sønderjylland, 2009. 454 s. Kr. 248.

Som Slesvigs biskop i tiden 1886-1917 spillede Theodor Kaftan (1847-1932) en vigtig rolle for det danske og tyske kirkeliv i grænselandet.

Kaftan var med sin slesvigske familiebaggrund og uddannelse fra Flensborg Latinskole samt universiteterne i Erlangen, Berlin og Kiel et naturligt